

ŽIDOVSKÁ PŘÍSAHA V UHERSKÉM BRODĚ ROKU 1671

Marcel Sladkowski, Společnost pro dějiny Židů v České republice, Brno

Edice pozoruhodného dokumentu zachycujícího podobu židovské přísahy před městským soudem v raném novověku.

V rámci dlouhodobého projektu *Bohemia, Moravia et Silesia Judaica*, který se věnuje vyhledávání a průzkumu archivních pramenů k dějinám židů v 16. a 17. století, byly také prohlédnuty písemnosti Archivu města Uherský Brod uložené ve Státním okresním archivu v Uherském Hradišti.¹ Materiál získaný excerpací tohoto fondu bohatě vypovídá o životě početné uherskobrodské židovské komunity, o jejím vztahu s křesťanskou většinou i širších společenských a teritoriálních vazbách. Bez studia pramenů z Archivu města Uherský Brod se jistě neobejde žádná práce o židech nejen v tomto městě, ale i v širším okruhu východní Moravy. Tento článek představuje dílčí pozoruhodnost, jíž je tzv. židovská přísaha zachovaná v městské formulářové sbírce přísah z poloviny 17. století.²

Přísaha byla běžným důkazním prostředkem soudních řízení u zemských i městských soudů ještě v 17. století, i když její váha již klesala.³ K přísaze se zpravidla sahalo tehdy, když jedna ze sporných stran nemohla předložit důkaz o své nevině a případ směřoval do slepé uličky. Přísahy nebyly tak silnými důkazními prostředky, aby při rozhodly, ale představovaly pro sporné strany možnost pozitivní prezentace před soudním orgánem. Trest případného křivopřísežníka se nepředpokládal hned, nýbrž v posmrtném životě a v tom smyslu byly také přísahy formulovány.

Přísaha křesťanů před městským soudem měla poměrně ustálenou formu, v níž se přísahající za přítomnosti purkmistra a městské rady obracel před křížem ke svaté Trojici, Panně Marii a všem svatým. Aktéry sporů však byli také židé, jejichž přísaha měla odlišnou podobu. Většinou vypadala tak, že žid přísahal Bohu oděn do pláště, opásán a s pokrývkou hlavy, čelo a levé rameno měl ovinuto řemínkem. Obrácen k Jeruzalému při přísaze líbal obálku s posvátnými texty knih Mojžišových, která byla předtím přinesena ze synagogy. Někdy stál na vepřové kůži.⁴

Městská formulářová sbírka přísah z Uherského Brodu datovaná mezi roky 1629-1673 zachycuje v zásadě přísahy dvojího typu. První skupinou jsou přísahy obecného charakteru, které skládali adeпти přijetí do některé městské služby nebo úřadu. Druhou skupinu tvoří případy konkrétních osob, které skládaly přísahu před městským magistrátem ve věci osobních sporů, obvinění a žalob.

Formulářová sbírka přísah zachycuje pestrou škálu případů, v nichž se jedná o různé krádeže, podvody, ale také vraždy. Židé jsou zachyceni ve třech případech z let 1667-1671. Dvakrát vystupují jako žalobci vůči křesťanům, v jednom případě sledujeme opačnou situaci. Izák Abrahamů tu se svým tovaryšem Danielem Zelenkům čelil žalobě Václava Čubíka z Bystřice pod Lopeníkem o krádež 13 zlatých. Václav Čubík vinil Abrahama z toho, že mu při návštěvě v jeho domě ukradl měšce s penězi, nebo k tomu navedl svého tovaryše Daniela. Oba nařčení židé se žalobě bránili židovskou přísahou datovanou v říjnu 1671. Její forma se od křesťanské v mnohém lišila. Křesťanská přísaha v Uherském Brodě měla zpravidla tuto podobu: „Přísaháme Pánu Bohu Všemohúcímu, Otcí, Synu i duchu svatému, blahoslavené Panně Marii, Matce Boží i všem Svatým Božím před tímto křížem Umučení Božího a moudrým a opatrným pánům purgmistru a radě města Brodu Uherského i vseckej obci.“⁵ Dochovaná židovská přísaha je delší, v literárně opracovaném tvaru se odvolává na Boha a praotce Mojžíše a líčí odplatu křivopřísežníkům. Nakolik se při ní dodržovala výše popsaná přísežní ceremonie, nevíme. Z textu přísahy však vyplývá, že ji Izák Abrahamů a Daniel Zelenkům vykonali stojíce na vepřové kůži.

Židovská přísaha Izáka Abrahamů a jeho tovaryše Daniela Zelenků proti žalobě Václava Čubíka o krádež 13 zlatých.

Přísaha židovská

Já Izák žid v městě Brodě Uherském, tak jakož jsem před slavným magistrátem a poctivým tímto právem téhož města Brodu Uherského od Václava Čubíka, souseda Bystrického blíž Bánova, obžalován, a to strany 13 zl[atých] r[ýnských] ve dvou měsících v domě jeho jemu zmařených, neb se stracených tak, že bych já je jemu ustraniti, vzíti neb nějak druhému o nich navésti učiniti měl. Kdežto nevědouce já Izák žid o ničem, aniž sem v ten čas a tu chvíli bytu mého v domě jeho jaký peníze neb měšce s penězi viděl, jemu vzal neb nějakým fortelným způsobem ustranil, ale ani taky aby je můj tovaryš Daniel zhlídl, z vědomostí mou vzal, přechoval a k užitku svému nebo spolu se mnou obrátil, nejmenší vědomosti, i kdo by to učiniti měl, nemám. Tedy já nadepsaný žid Izák přísahám Pánu bohu, kterýž stvořil nebe a zemi i všecky věci, kteréž v nich jsou, i také mne žida, přísahám skrze všecka jména jeho svatá, kteráž napsal Mojžíš, služebník jeho, přísahám skrze patery knihy Mojžíšovy, v nichž jest napsáno desatero přikázání jeho Božské, kteréž jest sám Pán Bůh svou pravou rukou napsal a je na hoře Sinai skrze Mojžíše, služebníka svého, vydati ráčil a mně křivě přísahati zapověděl, že nahoře psanému Václavovi Čubíkovi v obmezené příčině neb těmi penězi k ztrátě příšlymi vinen nejsem. Tedy což napřed podotknuto jest, tuto přísahám, že tomu tak a ne jináče jest. Toho mi dopomáhej Pán Bůh, jenž jest počátek i konec, jehož jest jméno veliké Adonaj, jehož jsou jména slavná, divná a mocná, jakž se koliv jmenovati mohou, jehožto jméno j[es]t nejsvětější mezi sedmdesáti jmény božími, o němž nám židům písma naše vysvědčují IEHOVAH. Jestliže já Izák žid spravedlivě přísahám, toho mne Pán Bůh dopomáhej, ten kterýž stvořil z ničehož[!] nebe i zemi, hory i doly, povětří, vody, a s tí[m] také i mne Izáka žida. Jestliže bych pak nepravě a křivě přísahal, tedy aby mně Izákovi dal Pán Bůh dal[!] za dobrořečení zlořečení, taky aby mně Izákovi modlitba má Canidre slove, kteráž jest v knihách Taferkeisim napsaná, nic neprosněla, ale abych usechl jako hory Gelboe, kteréž proklel David král a prorok Boží, na kterýchž zamordován j[es]t Saul a tři synové jeho, ano aby mně napadlo a na mně Izáka přestoupilo jako já chci malomocenství Námanovo. A jestliže bych já Izák žid křivě přísahal, aby na mně přšela a padala síra, smola a oheň plápolající, jako padala na Sodomu a Gomoru devět dní a devět nocí, a abych já Izák se obrátil v solný sloup, jako se obrátila žena Lotova, a aby mně zpálil žida Izáka oheň, jako Nádaba a Abiu, dva syny Aronovy, pro přestoupení rozkazu božího a jako 50 mužů spáleno na žádost Eliáše proroka, a aby mé křivé přísahy země sněsti nemohla, ale mně žida Izáka jako Chore, Datana a Abirona živého pozřela a abych já Izák nepřišel mezi děti Abrahamovy a abych nikdá já Izák nepřišel do Jeruzaléma a Mojžíš v budoucím životě aby mně židu Izákovi nedal jísti Shervaj a Leviatan. A tak mně židu Izákovi, že spravedlivě přísahám, dopomáhej Bůh věčný, jehož jest svaté jméno veliké ADONAJ Amen.

Dne 16. octobris 1671

Izák syn Abrahamů žid brodský a Daniel syn Zelnků taky brodský každý obzvláštně[!] touto přísahu na svinské kůži učinili o těch 13 zl[atých] r[ýnských] Publice.

Poznámky:

- 1 Práce na projektu v České republice zaštiťuje a organizuje Společnost pro dějiny židů v České republice se sídlem v Brně. Rešerše archivních pramenů je umožněna dotací Grantové agentury ČR, č. grantového projektu 404/07/1565. Blíže k projektu viz například Pavel KOCMAN, „*Bohemia, Moravia et Silesia Judaica*“ – další fáze projektu archivní rešerše a edice pramenů k dějinám židů v českých zemích v raném novověku. In: Židé a Morava XIV, Kroměříž 2008, s. 211–222.
- 2 SOKA Uherské Hradiště (dále SOKA UH), Archiv města Uherský Brod (dále AMUB), i. č. 70.

3 Kl a b o u c h, J.: *Staré české soudnictví*, Praha 1967, s. 314 an.

4 Tamtéž, s. 322–323.

5 SOKA UH, AMUB, i. č. 70, pag. 13.

6 SOKA UH, AMUB, i. č.70, pag. 49–53.

Mgr. Marcel S l a d k o w s k í (nar. 1974), historik a archivář, pracuje jako archivář brněnské diecéze Církve česko-slovenské husitské. Zabývá se dějinami židů, církevními a regionálními dějinami.

Jewish Oath in Uherský Brod in the Year 1671

A b s t r a c t

The town's form collection of oaths (1629–1673) from the Archives of Uherský Brod (deposited in the State regional archive in Uherské Hradiště) comprises precious examples of oaths, then a common means of evidence at courts. A homogenous group of oaths in this collection relates to civil lawsuit, accusations and suits between particular persons. Among them, there is a Jewish oath from the year 1671, by which Izak Abraham and Daniel Zelenka pleaded non-guilty to the charge of money theft. The oath, whose text the article brings, is an elaborate and colourful picture of a post-mortals revenge on false witnesses illustrating the affidavit before the town's magistrate's court.

Judeneid in Uherský Brod im Jahre 1671

Z u s a m m e n f a s s u n g

Die aus dem Archiv der Stadt Uherský Brod stammende städtische Formularsammlung der Eide aus den Jahren 1629–1673 (aufbewahrt im Staatsarchiv Uherské Hradiště) beinhaltet wertvolle Eide, die zu üblichen argumentativen Mitteln bei den damaligen Rechtsstreitigkeiten zählten. Eine einheitliche Kategorie der Eide in dieser Sammlung betrifft Personalkonflikte, Beschuldigungen und Klagen zwischen konkreten Personen. Darunter befindet sich auch ein Judeneid (aus 1671) der Beschuldigten Izák Abrahamů und Daniel Zelenků, die einer Klage wegen Gelddiebstahl standhielten. Der Eidtext, den der Artikel bringt, kennzeichnet sich durch eine literarisch verfeinerte Form, schildert lebhaft eine jenseitige Vergeltung für Meineidige, wobei er den Verlauf der Vereidigungszeremonie einsehen lässt.